

i ścieżek zarówno dla pieszych, jak i dla rowerzystów (tam, gdzie ta forma turystyki jest dopuszczona) — tak licznie odwiedzających te miejsca.

Wojciech Szwed, Bartłomiej Olech

PISMIENICTWO

Beintema-Hietbrink R. J. 1985. *Handbook van natuurgebieden en wandelreinen in Nederland*. Natuurmonumente, s-Graveland.

Rocznik statystyczny 1984. GUS, Warszawa.

Walter H., Lieth H. 1960. *Klimadiagramm — Weltatlas. 1. Lieferg.* 11 Karten, VEV Gustav Fischer, Jena.

Westhoff V. 1971. *Choice and management of nature reserves in the Netherlands*. Bull. Jard. Bot. Nat. Belg., 41: 231—245.

Z MIĘDZYNARODOWEJ OCHRONY PRZYRODY

Pokłosie konferencji w Rio de Janeiro

W czerwcu 1992 r. w Rio de Janeiro miało miejsce spotkanie przedstawicieli rządów 185 państw. Odbywało się ono pod hasłem ocalenia Ziemi (Save the Earth) i poświęcone było wypracowaniu wspólnych kierunków działania dla zapobieżenia niekorzystnym zmianom w środowisku przyrodniczym naszej planety.

Tematyka ta została obszernie omówiona w 22 numerze tygodnika „Time International” (s. 34—59). Zagadnień tych dotyczy również raport Dorfmana i Wellsa (1992) składający się z dwu części tematycznych. Jedna z nich traktuje o obecnym stanie środowiska i ujęta jest w formie tabelarycznej. Część druga nawiązuje do wywołanych przez człowieka procesów, które dopiero się rozpoczęły, lecz ich ujemne skutki dla przyrody są już zauważalne, a katastrofalne następstwa dają się łatwo przewidzieć. Przytoczone w artykule dane pochodzą z materiałów źródłowych ONZ (m. in. Development Programme, Population Fund) oraz Instytutu Zasobów Naturalnych Świata (World Resource Institute). Zwraca uwagę duża dbałość o szatę graficzną artykułu, sugestywność rycin oraz czytelność tabel (Holmes).

Stan środowiska rozpatrywano dla wybranych państw w takich aspektach, jak emisja węgla, przyrost naturalny, czystość wód lądowych, powierzchnia obszarów chronionych. Przytaczam je poniżej, gdyż stanowią cenne źródło dla porównań i analiz (tab. 1).

Dla każdego z wymienionych czynników autorzy przyjęli pięć klas wartości (umownie opatrzonych literami alfabetu):

1) emisja CO₂: poniżej 1 tony¹ (A), 1—5 ton (B), 5—10 ton (C), 10—15 ton (D), ponad 15 ton (F);

2) przyrost naturalny: poniżej 0,5‰ (A), 0,5—1‰ (B), 1—2‰ (C), 2—3‰ (D), ponad 3‰ (F);

3) udział mieszkańców w dostępie do czystej wody pitnej: 100‰ (A), 90—100‰ (B), 80—90‰ (C), 70—80‰ (D), poniżej 70‰ (F);

4) udział powierzchni kraju objętej ochroną²: ponad 10‰ (A), 7,5—10‰ (B), 5—7,5‰ (C), 2,5—5‰ (D), poniżej 2,5‰ (F).

Zwraca uwagę fakt, że w odniesieniu do Polski za obszary objęte ochroną uznano rezerваты i parki narodowe oraz parki krajobrazowe. Poza tym rejestrem pozostawiono areal obszarów chronionego krajobrazu, która to forma ochrony obejmuje w Polsce tereny o łącznej powierzchni 5326 416 ha, co stanowi 17,0‰ powierzchni kraju (Alexandrowicz i in., w druku).

Wymieniony raport zawiera także rejestr miejsc, w których rozpoczęte przez człowieka działania drastycznie ingerują w ustalone dotąd układy przyrodnicze. Już obecnie skutki owych zmian odczuwalne są jako wyraźnie niekorzystne dla funkcjonowania dotychczasowych struktur ekologicznych. Przytoczona przez autorów lista miejsc zagrożonych zawiera 25 pozycji; 9 z nich odnosi się do rejonu Azji, 4 przypada na Amerykę Północną. Pozostałe znajdują się w Ameryce Południowej (3), Afryce (3), Europie (3), Australii (2) i na Pacyfiku (1). Odnośnie do każdego z tych miejsc autorzy zamieścili wyjaśnienia; jaki rodzaj aktywności człowieka przybiera formę zagrożenia ekologicznego oraz który ze składników przyrody jest najbardziej na nie narażony.

Wśród czynników najczęściej wywołujących zagrożenie dla przyrody autorzy wymieniają:

— rabunkowy wyrąb lasów: Kolumbia Brytyjska, Ekwador, Madagaskar, Alpy, Syberia, Kalimontan i Sarawak (Borneo), Nowa Gwinea, Tasmania oraz centralna część kontynentu Australii,

— odprowadzanie do mórz ścieków i odpadów powodujących zamieranie w nich wszelkiego życia: Floryda, Belize, Argentyna, Morze Czarne, Zatoka Perska, Atoll Johnston na Pacyfiku,

— hydroelektrownie zaprojektowane w dolinach niektórych rzek: Pakuare (Costa Rica), Bio Bio (Chile), Okavango (Botswana), Dunajec (Polska), Normada (Indie), Jangcy (Chiny). Odnotowano również zagrożenie dla przyrody spowodowane antropogenicznie wymuszoną erozją gleby (Etiopia), skażeniem promieniotwórczym (Kozłodoj w Bułgarii) oraz niskim poziomem kultury turystycznej (doliny Himalajów u podnóża Everestu w Nepalu).

¹ miara w tonach metrycznych

² stan na 1990 r.

Tab. 1. Raport o stanie środowiska
 (* — brak danych, pozostałe objaśnienia w tekście)

Kraj	Czynnik środowiska			
	1	2	3	4
Kanada	F	B	A	B
USA	F	B	A	A
Argentyna	B	C	F	D
Brazylia	B	C	B	F
Meksyk	B	D	D	D
Wenezuela	B	D	C	A
Angola	A	D	F	F
Egipt	B	D	C	F
Etiopia	A	D	F	C
Kenia	A	F	F	C
RPA	C	D	*	C
W. Brytania	C	A	A	A
Francja	C	A	A	B
Niemcy	D	A	A	A
Holandia	C	B	A	B
Polska	D	B	C	C
Rumunia	C	A	B	F
WNP	D	B	A	D
Hiszpania	C	A	A	C
Szwecja	C	A	A	C
Australia	F	C	*	B
Chiny	B	C	D	F
Indie	A	D	D	D
Indonezja	A	C	F	B
Iran	B	D	C	D
Izrael	C	C	B	A
Japonia	C	A	*	C
Malezja	B	D	D	D
Filipiny	A	D	C	F
Tajlandia	B	C	C	B
Turcja	B	C	C	F

Analiza przytoczonego raportu oraz pozostałych artykułów w przedmiotowym czasopiśmie skłania do wniosku, że aczkolwiek przyczyny, zasięg i ranga niesionych przez człowieka zniszczeń są zróżnicowane, wszystkie one powstały wskutek wypaczonego wprowadzania w czyn biblijnej zasady „czynienia sobie Ziemi poddanej”. Za-

sady, która od XVI w. (era Rewolucji Naukowych) realizowana jest przez człowieka w sposób szczególnie arogancki i nieodpowiedzialny, a wiedzę przeważnie wykorzystuje się do opanowywania przyrody. Obecne tego implikacje — patogenność wzorca cywilizacji przemysłowej — skłaniają do zastanowienia się nad metodami zaradczymi. Praktyka pokazała, że doraźne nakazy i zakazy spełniają to zadanie tylko częściowo. Potwierdzenie znajduje potrzeba edukacji ekologicznej i upowszechnienie wiedzy o ochronie przyrody. Są to najskuteczniejsze działania, zmierzające do ukształtowania się w świadomości społecznej postawy zwanej „ekologizmem”, „holizmem” (Aleksandrowicz 1988). Taka postawa określa odpowiedzialność za własne oddziaływanie na przyrodę i oszczędzanie środowiska naturalnego.

Kiedy kilkadziesiąt lat temu socjolog McLuhnn prognozował nadejście ery Globalnej Wioski, przewidywał, że życie na Ziemi upodobni się do życia społeczności małego osiedla, gdzie wszystko jest bezpośrednio ze sobą powiązane. Wydaje się, że jesteśmy świadkami tej transformacji. Przekaz informacji jest błyskawiczny i dociera praktycznie wszędzie. W odniesieniu do przyrody (ang. nature) obserwuje się, że wpływ niektórych groźnych dla niej czynników nabral już zasięgu globalnego. Nikt nie jest bezpieczny, izolowanie się nie jest już możliwe. W sferze dotychczasowego sposobu myślenia, percepcji i systemu wartości potrzebne są głębokie zmiany, na gruncie których mogłaby się ukształtować nowa społeczna *praxis* na rzecz ochrony przyrody. Osiągnięcia współczesnej fizyki stanowią mogą filozoficzną podstawę do zarzucenia dotychczasowego, mechanistycznego (kartezjańsko-newtonowskiego) paradygmatu w traktowaniu przyrody. Osiągnięcia te dowodzą niepodzielności wszechświata; żyjemy w świecie globalnie współzależnych zjawisk biologicznych, psychologicznych, społecznych i środowiskowych (Capra 1987). Świadomość tego faktu powinna nas powstrzymać od działań i realizacji antyeologicznych.

Małgorzata Gónera

PIŚMIENNICTWO

Dorfman A., Wells D., Holms N. 1992. *The world's next trouble spots*. Time International 139, 22: 50—51.

Aleksandrowicz Z. i in. (w druku). *Waloryzacja przyrody nieożywionej obszarów i obiektów chronionych w Polsce*. Wyd. Geol. Warszawa.

Aleksandrowicz J. 1988. *Sumienie ekologiczne*. PWN, Warszawa.

Capra F. 1987. *Punkt zwrotny*. PIW, Warszawa.